

● Intervju

Časopis za književnost, kulturu i nauku MAJDAN
Kostolac, avgust 2014.
Godina XII, broj 2-3/2014
Intervjui

Razgovor Dragane Lilić sa književnicom Brankom Gajović

MLADOST JE NEUKROTIVA... POŽNJEĆE ONO ŠTO JE POSEJALA

Branka Gajović, po obrazovanju profesor, po vokaciji pesnik, romanopisac. Supruga, majka i baka... Nakon zbirke pesama *Gde tebe ima* (1999), objavila je romane: *Tvoja tajna* (2001), *Razgrni uvelo lišće* (2002), *Zemunske ljubavi* (2007), *Zna Zemun* (2013). Poezija joj je zastupljena u antologiji pesama o Zemunu, *Ovaj grad u srcu nosim* (2003). Mladost je česta tema njenih romana. Duhom mlada sugestivno dočarava život u svim fazama a nadasve život, tradiciju i jezik svog rodnog Zemuna.

1. U književnost ste ušli poezijom, i u Vašim romanima ima mnogo reči o poeziji, umetnosti, na koju vrstu čitalaca računate budući da je svet sve prozaičniji?

„Poezija je nasušna potreba prepoznavanja života“, kako lepo zbori Pero Zubac, recenzent moje zbirke pesama *Gde tebe ima*. Pesnička reč otvara vrata srca i duše, i čovek, prepušten bujici emocija i misli, snagom osećajnosti i misaonosti, može da spase sebe i još ponekog ako već ne može da spase ceo svet. Ko se nije oprobao u pisanju poezije, bar nekoliko ljubavnih stihova u mladosti, taj nije otključao trezor svog duhovnog bogatstva...

Verovala sam Šelijevim rečima da biti pesnik znači shvatiti istinu, lepotu, dobro koje postoji u odnosu između postojanja i zapažanja, između zapažanja i izražavanja. Verovala sam da je pesma „prava slika života izražena u njegovoj večnoj istini“. Istini za volju, svet nisam promenila. Promenila sam ugao gledanja na stvari da bih opstala u ovom svetu koji doživljavam kao crnu rupu čovekove savesti... Ali moje unutrašnje biće, duboko uznemireno, pod snažnim uticajem emocija i rastrzanih misli, i dalje pokušava da prodre u tajnu opstanka pravih vrednosti u vihoru posrnulog morala, u ovom obezduhovljenom vremenu u kome čak ni smrt nije tragična. Pokušavam da nađem spas. Moj spas je moj beg u izmaštan svet. Znam, ne mogu da stvorim novog čoveka, osim u svojoj uobrazilji. Zato mu, uz pomoć mašte, dajem attribute kakve želim, da bi čovek bio čovek – onaj koji je u bliskom dodiru s prirodom, ali koji nema potrebu da zadovoljava

samo svoj digestivni trakt, onaj koji je lišen pohlepe za materijalnim bogatstvom. Onaj koji nije bez duše, bez identiteta, i koji je smeo da reaguje na nezadovoljstvo što se rađa i buja usled naturanja raščovečenog ponašanja *raspuštenih* u ciničnom, himeričnom svetu... Ali, da me zle slutnje ne bi odvukle u grotlo pakla bez dna, ne ukidam nadu da će jednoga dana biti moguće preobraziti čoveka i vratiti mu moralni lik... Zato ne odustajem... Moram da tragam za pozitivnim posledicama tehnološkog napretka... U tom traganju za duhovnim putevima odgonetanja sveta i mesta čovekovog u materijalno razvijenoj civilizaciji, pesnici su otišli najdalje od svih. Jer su kadri da prođu kroz faze očišćenja i samosvesti, „raspremanja saznanja“, da se poslužim rečima Isidore Sekulić. Eto, zato poezija odjekuje i u mojim romanima. Nadam se da će moja dela dospeti do onih čitalaca koji su željni književnosti u kojoj se „slavi život, ljubav i žive posledice vlastitih izbora“, kako to ističe jedan od mojih kritičara, Milica Jeftimijević Lilić.

2. Objavili ste roman u kojem je Zemun, Vaš rodni grad, u središtu zbivanja. Koliko literatura doprinosi da se pojedina mesta bolje upoznaju s istorijskog aspekta, da se shvati njihov pravi značaj?

U svakodnevnom govoru reč *literatura* obuhvata samo umetničko-književna dela. Ako pođemo od definicije *literature* u najširem smislu, videćemo da ona označava celokupnu naučnu i umetničko-književnu delatnost. A kako je istorija naučna disciplina, rezultati njenih izučavanja takođe se mogu naći i u romanima. Poticati iz Zemuna i pisati romane a ne spomenuti bar delić njegove veličanstvene kulturno-istorijske baštine, jednostavno nije moguće. Zemun, kao realno, savremeno mesto sudara svetova i generacija, i kao gotovo mitski grad zbog bogatog višemilenijumskog trajanja, prava je riznica podataka od istorijskog značaja, stecište izrazitih predstavnika raznih vrsta i slojeva ljudi, doseljenika različitog nacionalnog i verskog porekla koji se s vremenom stapaju u zemunske stanovnike jedinstvenog mentaliteta, ponosne na svoj grad... Volim Zemun i Zemunce, volim da o tome pišem. Želim da svaki čitalac mojih romana sazna ponešto o Zemunu i shvati njegovu širokogrudost...

(deo iz integralnog teksta Intervjua – U mojim romanima, istorijske činjenice, razni podaci iz arhivske građe Zemunskog magistrata, dati su u funkciji obrade neke od opštih tema u esejističkim zahvatima utkanim u priču. I dok u mnogim delima drugih pisaca, baš kao i u mojim, pripovedački deo „drži“ radnju, esejistički delovi čitaocu pružaju priliku da se upozna s nekim izvorima piščeve inspiracije i razume kako su istorijski tokovi vekovima „brusili“ karakter žitelja jedne varoši – Zemuna ili bilo kog drugog mesta, i formirali njihovu filozofiju života, pa samim tim i filozofiju života fiktivnih likova)

3. Da li su u romanu data i neka zbivanja iz porodičnog „albuma“? Odnosno može li pisac pobeći od autobiografije?

Jedini stvarni lik u romanu *Zna Zemun* jeste moj brat Saša, koji samo „provejava“ kroz priču. U mom prvencu, opsežnom romanu *Tvoja tajna*, svojevrsnom generacijskom bildungs-romanu takođe se javljaju neki moji rođaci. Moje pesme i moji romani jesu plodovi mojih emotivnih iskustava, ali nikako ne i projekcije moje najdublje intime. Vaše pitanje je sasvim na mestu jer ima pisaca koji u svojim delima najčešće ne mogu da pobegnu od ličnih iskustava... Zapravo, oni žele da zabeleže lične doživljaje, da o njima ostave pisani trag. Kasnije se polako oslobađaju autobiografskih delova i puštaju mašti na volju. Verovatno usled postepenog povećavanja samopouzdanja, i rađanja želje da se konačno pokaže lični talenat, suvereno vladanje tehnikom vođenja naracije.

Ne bih da zvučim grubo, ali moram da kažem – ako neko počne da objavljuje romane u zrelih godinama i ne može da „mrdne“ dalje od autobiografije, nek više ne šilji olovku ili neka isključi kompjuter.

4. Glavni lik romana „Zna Zemun“ je Petar Bogdanović, povratnik iz sveta? U životu se često dešava suprotno, nema povratne karte? S kojim ciljem ste izabrali ovakvu opciju?

Zato što glasam za ljubav! Petrova životna priča jeste priča o uspešnom neuspehu čoveka koji je zbog slave ostavio devojkicu i prepustio je drugom iako ju je voleo svim svojim bićem... Ponesen ambicijom, siguran u svoju pamet, Petar odlazi u beli svet, i ostvaruje svoj životni san: stiče briljantnu lekarsku i naučnicku karijeru, koja mu obezbeđuje društveni i materijalni uspeh. Nagrada za to su silne privilegije. Svuda mu se otvaraju vrata. Uz to je još uvek poželjan muškarac, dobro izgleda za svoje godine... Ali, Petar ipak ostaje gubitnik. Zašto? Zato što, zaslepljen slavom, čini pogrešne korake. Pre svega, odriče se hrabrosti da se uhvati u koštac s velikom istinom da je prava ljubav neuništiva... Uskače u čelični oklop samoživosti. Njegova gorda spoljašnjost otima se golemom prividu sreće. U trenutku kada sujeta nadjačava ljubav, počinje Petrova patnja, kada tone u potpuno zavaravanje pameti. Njegov život postaje nepodnošljivo prazan uprkos bogatstvu koje je stekao. U međuvremenu, ostaje razveden, bezdetan, bez svojih bližnjih. Zbog očeve sahrane vraća se iz Kanade u Zemun, i shvata značaj zavičaja, postaje svestan istine da su za sreću potrebni „pravi ljudi“. Konačno shvata šta mu nedostaje u tuđini da bi uspostavio harmoniju sa sobom – nedostaje mu prava ljubav.

5. Drugi glavni lik, žena u zrelih godinama, Borka Lovrić je vrlo dobro „oslikana“, i kao ličnost i kao žena izrazite lepote i u poznijim godinama. Osim toga, ona je svoj život sama kreirala dugo skrivajući pravi identitet oca svog deteta. Da li su ličnosti iz stvarnog života uticale da stvorite takav književni lik koji se ne libi da krši norme ustaljenog ponašanja?

Ne bih da prepričavam Borkin život jer ste svojim pitanjem dovoljno rekli o njoj. Neka ostalo otkriju znatiželjni čitaoci. Možda bi njihov sud bio objektivniji. Lično ne poznajem takvu osobu, ali joj se svakako divim na hrabrosti da se u jednom smutnom vremenu konačno odluči za ličnu sreću prethodno „odradivši“ plemenite zadatke sudbine.

6. U tragičnim zbivanjima poslednjih decenija, mnogi su izgubili središte svoje egzistencije. I u romanu „Zemunske ljubavi“ opet imate neku vrstu hronike svog grada. Jednom rečju, koliko su emocije koje Vas za njega vezuju uticale na sadržaj Vaših knjiga?

Iz knjige u knjigu, s velikom strašću oživljavam lik svog rodnog Zemuna, drevnog grada na Dunavu u kome tražim mirise prošlosti, zgusnute slike detinjstva i mladosti nataložene u slojeve sećanja. Zašto? Zato što je Zemun milje koji najbolje poznajem. Zato što je, za mene, Zemun neka vrsta scene na kojoj se odvija javni život varoši, ali i velike unutrašnje drame njenih žitelja. Zato su „mnoga događanja, bilo ona izatkana u ravni sadašnjosti, bilo ona fabulativno prizvana iz minulih vremena“ (da se poslužim rečima Srbe Ignjatovića, recenzenta mog četvrtog romana), odraz mojih htenja da potresne zapise u duši čitave galerije književnih likova izronile iz ogromnog nadahnuća Zemunom, iznesem na videlo i prepustim ih sudu javnosti.

7. Kako vidite perspektivu književnosti, kulture u modernom svetu?

Književnost, umetnost uopšte jeste neuništiva. Bez obzira na to što je u zemljama koje prolaze kroz tranziciju trenutno zapostavljena. Stvarati književna dela pod krajnje nepovoljnim okolnostima, ravno je podvigu. Začaran krug krize opstanka književnosti, čije glavne tačke na kružnici bezizlaza čine šest „igrača“: stvaralac, donator, izdavač, ministarstvo kulture, kritičar i čitalac, čeka novo vreme da se prekine. I to vreme mora doći. Baš kao što je krenulo u naprednom svetu. A do tada, književnost je prepuštena entuzijazmu i požrtvovanosti samih stvaralaca. Nažalost, bez donora, domaći pisci ne mogu da objavljuju svoja dela jer ih nova klasa izdavača, koju sem profita ništa više ne zanima, izbegava upravo zbog nemogućnosti da na njima išta zaradi. Ministarstvo kulture, u kojem ima više smena ministara nego para, nije motivisano, niti dovoljno spremno da prepozna nemeoerljiv značaj ulaganja u sopstvenu književnost. Nemoć književnika da se uklope u novu matricu poimanja umetnosti u novoj epohi, u novom dobu anarhičnog prekoračenja svih normi ponašanja u čijoj se ikonografiji produkti kvazikulture sukobljavaju s vrhunskim ostvarenjima, još više otežava opstanak književnosti. Tu su i pojedini nezaobilazni kritičari, koji svojim verbalnim bravurama zasenjuju samo neke svoje kolege, i svojim nerazumljivim jezikom punim koketiranja s nabedenim intelektualcima hvale ili kude nečiji stvaralački rad i trud. Time stvaraju još veću zbrku u glavi običnog čitaoca željnog lepe reči, i dobrote.

8. Odnos književnosti i tehnologije... Sve više je knjiga u elektronskom izdanju, mladi više čitaju sa kompjutera, da li to nešto menja u odnosu delo – čitalac?

Kada je 80-tih godina XX veka objavljeno da je došao kraj svih pisanih stvari zbog elektronskih medija, mnogi poklonici knjige komentarisali su da je dotična izjava zastrašujuća, pesimistička, porazna, ali netačna. I bili su u pravu. Knjiga je opstala. Jer „knjiga je najbolji drug“ – uz tebe je kad ti je potrebna, ne traži ništa a daje sve: pruža ti znanje, budi emocije, raspaljuje maštu, oplemenjuje dušu... Nudi ti utehu... Ne ljuti se kad je odgurneš kad ti snenom padne na nos, dozvoljava ti da je zagrliš kad ti je teško, da je položiš na grudi dok toneš u san... Ona priča i kad čuti... Nažalost, danas se ponovo tvrdi da je štampana knjiga u opasnosti, da će je pobediti knjiga u elektronskom izdanju, da će je do kolena potući svetlucavi, titravi ekrani svemogućih sokoćala novog doba... Nove lomače za spaljivanje ispisane hartije montiraju se u svetskim centrima moći u kojima rade čitavi timovi eksperata za zamajavanje javnosti. Naročito mladog neobuzdanog sveta. Mladež je najlakše obmanuti i pored njene neosporne pameti... „Globalno“ priznati znalci ljudskih duša zaduženi za podbunjivanje obrlatiće samo površne mlade gnevne ljude da se pobune protiv „autističnih tradicionalista“, inače jedinih pravih zaštitnika naivnih glavica. I tako, revolucionarnim idejama tehnološkog napretka zadojena mladost čitaće sa kompjutera, tupkaće prstima po ekranima pametnih telefona, tableta, laptopova i drugih sprava za zaglupljivanje, za neproveravano instant informisanje, za nepismeno dopisivanje i naklapanje o tričavim stvarima, za virtuelno zabavljanje... Njihove vidike prekriće duhovna tama svetlosnih i zvučnih efekata „sveznajućih“ aparata moderne tehnologije koji ubijaju lepotu igre misli i maštanja. Na sreću, uvek je bilo i biće trezvene mladosti koja svoje poglede na „svet oko sebe“ izgrađuje čitajući prava i značajna književna dela... E pa sad, da li knjige u štampanoj ili elektronskoj formi? Neka odluče sami. Mladost je neukrotiva, dok ne mine. A kad mine, požnjeće ono što je posejala.

9. Jeste li ostvarili životni smisao u punom smislu te reči?

Verujem da jesam. U svom drugom romanu *Razgrni uvelo lišće* napisala sam da ko god odgonetne smisao života, koji vodi okretanju duhovnoj i plemenitoj vrsti postojanja, taj se približava prirodnosti, jednostavnosti, nenametljivosti, osobinama u kojima se ogleda sva složenost sveta. Jer ovde složenost ne znači komplikovanost, već slojevitost znanja i osećanja u kojoj hijerarhija vrlina nema nikakvog značaja. To može samo pravi pesnik, kreativni mislilac, u sublimatima svog duhovnog i intelektualnog pregnuća, koje, kao poruku višeg smisla, upućuje primaocu da u tom naprezanju otkriva višeznačnost koja se kreće od ličnog ka univerzalnom... Da ne zvučim pretenciozno, veliki mislilac nisam, ali sam kreativac koji neprestano traga za Istinom.

10. Može li autor kanalisati sudbinu svog dela? Drugim rečima, koliko marketing diktira književnu „vrednost“?

Knjiga se prodaje kao potrošačka roba koja se povinuje zakonima tržišta. Ovo je vreme „novih tendencija“ u društvu koje je iznedrilo novi tip književnika – slobodnog profesionalca zavisnog od svog izdavača kome mora da plati da bi mu knjiga ugledala svetlost dana. Ovo je „plodno“ vreme za književnu produkciju „dela“ čiji je jedini cilj da zabave čitaoce-potrošače i postanu izvor brze zarade. Stvaranje dela s ozbiljnim umetničkim namerama izgleda da je postalo zaludnost. Istinski pisci žive na ivici gladi. Oni snalažljiviji shvataju da svoju snagu moraju da troše na svaštarsko piskaranje da bi preživeli. Takozvani komercijalni pisci žive u iluziji da su upravo oni žreci kulture koji imaju misiju da „kultivišu“ široke mase. U ovo vreme neograničene moći medija, kada je knjiga u rukama gospodara marketinških klanova koji gone književne kritičare da oblikuju „poželjne“ modele pisanja, široka čitalačka publika naterana je da veruje rečima neprikosnovenih procenitelja tuđe pameti.

Hvala Vam na prilici da se obratim čitaocima časopisa MAJDAN.